

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL XI

AĞUSTOS — EYLÜL 1948

SAYI : 118—119

500 Yıl önce Konyanın yetiştirdiği bir Musiki üstadı
Megaribe mescidi - Abd-al Mü'min

Yediler mescidi + Abd-al Mü'min

M. 1275 - H. 674

M. 1472 - H. 876

Necati Elgin

İstasyona giden caddenin solunda Yeni yazlık sinemanın arkasındaki sol sokağın içinde Sayın Hacı Ahmet Ergun ile meslekdaşım öğretmen Tefvik Kutlu evleri arasında 12,50/8,80 metre eb'adında üstü tek kubbeli dik dörtkenler prisma şeklinde bir mescid olup bugün yürekler acısı bir duruma gelen ve Konyanın en eski ilim müesseselerinden biri olan bu tarihî Selçuk eseri iki bakımdan tedkike değer bir mahiyet arz etmektedir. Fakat bina daha ziyade ilim neşri mahalli olması bakımından tedkik ve öneme sahiptir.

Bu mescidin en eski durumu ve ilk bânisi hakkında bir bilgi edinmek mümkün değildir. Bu gün, hâlen üzerindeki kitabeye göre mescidin asıl adı (Megaribe) dir. Megaribe denilmesinin yegâne sebebi de (Ebu Osman Megribî) adında bir Kadiri şeyhinin dervişlerinin burada icra-i âyûn etmelerinden ileri geldiği kanaatına varılmaktadır. Halk arasında bu mescide (Yediler) mescidi dahi denilmektedir. Bu mescit XV inci Selçuk hükümdarı (Rûkn-al din Kılıçars-

lan oğlu Gıyas-al din Keyhüsrev-i salis) zamanında ve (674-1275) tarihinde (Mahmut bin Emîr - al Hac) tarafından tecdiden yapıldığı kitabesinden anlaşılmaktadır. Bu yeni inşadan yüzelli yıla yakın bir zaman geçtikten sonra bir ilim müessesesi haline geldiği (Abd-al Mü'min) in şahsiyeti ile muhakkak ve müsellem bulunmaktadır. (Mahmut bin Emîr-al Hac) adındaki zatın tecdiden inşasına ait ve bugün hâlâ kapusunda mevcut kitabe şudur :

١ — امرتجدید هذا المسجد المبارك المعروف بمسجد المغاربه
في أيام دولته السلطان الاعظم ظل الله في العالم غياث الدنيا
والدين سلطان الاسلام والمسلمين ابوانفتح كينيسرو
بن قلعج ارسلان خلد الله دولته ونصر الويه

٢ — العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله الراجي عفو
واحسانه محمود بن امير الحاج (١) ادام الله
سعادته واحسن خاتمة في شهور سنة اربع وسبعين
وسته مائة والحمد لله وحده وصلى الله على محمد

(*) Emîr-al Hac - Hacce giden zevata ait emur - u mühimmeze nezaret etmek üzere hükümdar tarafından tayin buyrulan memur-u mahsus (Hac burada hüccac yani hacılar demektir. Mükemmel Osmanlı lügatı S. 104)

Şu yukardaki kitabeye nazaran mes-cidin bânisi (Mahmut bin Emîr-al Hac) adındaki bu zat o devrin en muteber ve asil bir âilesine mensup bulunduğu aşikârdır.

Megribî - Megaribe kaydının tedki-kikinde (Ebu Osman Megribî) adında-ki Kadiri şeyhinin burada icra-i âyini dolayısıyla musikiye de önem verildiği meydana çıkmaktadır. Aşağıda Abd-al Mü'min'in hayatı hakkında vereceği-miz kısa tedkike nazaran bu mes-cit aynı zamanda bir musiki mek-tebi olduğu, gerek Abd-al Mü'minin ve gerekse Megribîlerden (Ebu-al Hakem Megribî) nin de bir musikişinas olduğu bu kanaatımızı takviye etmekte-dir. Megribî mahlesiyle Kamus-al Âlâm'da iki zata tesadüf ediyoruz. Bun-lardan (Tevhîde ait divanı olup 809 hic-rîde ölen Megribî) nin bu mescit ve Konya ile ilgisi yoktur. Kitabede adı geçen Megribî'den başka bir de yine Kamus-al Âlâm'da (Ebu-al Hakem Meg-ribî) (1) adında bir musikişinasa rast-lıyoruz. Bu itibarla Megribî kelimesini tehallüs eden zevatın aynı zamanda mu-siki üstadı olduğunu görüyoruz.

674 hicrî tarihinden 160 yıl sonları-na doğru Nâsîh-al Ümerâ, Zâhir-al

(1) Ebu Al Hakem Megaribî (Abdul-lah bin Muzaffer) Meşâhîr-i etibba ve hükemadan olup 486 tarihinde Endelü-sün (Merye) şehrinde doğmuş ve 516 ta-rihinde Şark'a rihletle ifa-yl hac ettik-ten sonra bir müddet Demşk "Şam", İskenderiye ve Sa'îdi Mısır'da ikamet etmiş ve 521 senesinde Sultan Mahmut bin Melikşah'a initsabla müşar-al ileyhî'n ordusıyla kırk deve üzerinde naklolunur bir müteharrîk hastahane yapmış-tır. Müahharen Demşk'a avdetle bir ec-zahane açarak İcra-yl tebabet ederek 549 tarihinde orada vefat etmiştir. Ken-disi musikiye dahi aşına ve Ud çalmak-ta mahîr ve eğlenceye ziyâdesiyle mall idi. Edebiyatta dahi yed-i tulâ sahibî olup gayet sert lisanlı bir şâir idi. Hicvettiği insanları ekseriya ölmüş farzederek mersiye tarzında hicviyeler söylemiştir.

Kamus-al Âlâm cilt 1 S. 710

Fukarâ, Huluk-al Muhammedî ile men-suc ve daha bir çok kemalât vasıf-larıyla tavsiflenen (Abd-al Mü'min) adında Karaman devletinin en büyük âlimlerinden bir zat bu Megaribe mes-cidinde ilim neşredüp talebe yetiştirdi-ğine şahit oluyoruz. İşte bu münase-betle bu mescidin adı sonraları (Abd-al Mü'min) mescidi olmuştur.

Kabir kitabesinden anlaşıldığına gö-re âlim, musikişinas ve Kadiri meş-a-yihinden olan (Abd-al Mü'min) anasıl Konyalı olduğu da tarihî bir iftihardır.

Abd-al Mü'min'nin mezar taşını bir gözden geçirelim.

Baş tarafı:

- 1 — انتقل من دار الدنيا الى جوار
- 2 — الكرم المولى في ليلة يثني
- 3 — صباحها عن يوم الجمعة لئاس
- 4 — عشر من شعبان المبارك
- 5 — من شهر سنة ست سبعين وثمانمائة

876

Ayak tarafı :

- 1 — العالم الرباني والعارف الصمداني
- 2 — وحده نسيج بالخلق الحمدي وغريب
- 3 — شاه بالزمار الداودي ناصح الامراء (١)
- 4 — وظهير الفقراء التقير الى الله الرحيم
- 5 — القوي عبد المؤمن المعروف بمؤمن
- 6 — بن خليفه الحاج الشيخ يحيى بن ركن الدين
- 7 — القادري القوتوي رضي الله عنهم
- 8 — بالزور البيرو صلي الله عليه وسلم

Abd-al mü'min'in kabrinin ayak taşındaki kitabenin üçüncü satırındaki:

وشانه بالزمار الداودي ناصح الامراء

Kaydına göre Abd-al Mü'min Davut'a yakın Nay çalar, onun gibi sesi güzel ve üstün bir musiki üstadı olduğunu gösteriyor.

Tarih-i Ata (Tayyar zade Ahmet Ata) nin üçüncü cildinin 78 inci sahi-fesinde 28 inci Osmanlı Padişahı Selim

(1) Mızmar - Nay cemi Mezamir

Mezamir mızmarın cemi, Davut (a) in Zebûr adındaki semâvî kitabın sûreleri

III. ün musikideki eşsiz kudretinden bahsederken ve Selim'in eski musiki üstadlarıyla mukayesesinde Abd-al Mü'min'in adı geçmektedir. Bilindiği üzere Abd-al Mü'min'in vefatı (876- 1472) ki: Karamanoğulları devletinin sekizinci ve son hükümdarı (Ahmet bey bin İbrahim bey) ve Osmanlı devletinin de yedinci Hükümdarı Fatih Sultan Mehmet zamanına rastlar. Tarih-i Ata adını zikrettiği Abd-al Mümin bu olsa gerektir. İsimden başka açıklama yoktur. Kabir kitabesinden anladığımıza göre âlim, ârif, Ahlâk-ı Muhammedi ile mensuc, Davut gibi Nay çalar ve sesi güzel, Ümeranın nasihî, fukaraperver; takva, maruf Kadiri şeyhi Rûkn-al din oğlu şeyh-al-hac halife Yahya oğlu Kunevî Abd-al Mümin vasıflarını câmi ve hâmil Abd-al Mümin işte bu gün yıkılmağa mahkûm ve âmâde bulunan mescidde neşr-i ülûm ettiği kayden sabittir. Bu kitabeli kabir taşları evvelce Konya müzesi avlusunda iken bilâhara Sahibataya nakledilip muhafaza edilmektedir. Abd-al Mümin'in asıl merkadi Konyanın Pir Esad civarında olup sonraları sabık Müze müdürü tarafından müze sylvusuna geririlmişdir. Muhterem Hocam Veli Sabri'nin (Hattatlar Armağanı) adlı eserinde Abd-al Mümin'in torunlarından Hattat Mehmet efendi diye bir hattatın hal tercemesinden bahsetmişlerdir. Kendilerinden bu hususta tenvir edilmekliğimi rica ettiğimde bana lûtûf buyurdılar. Aynen şöyle yazılıdır :

"Abd-al Mümin'in torunlarından hattat Mehmet efendi,, : Konyanın Abdülâziz mahallesinde vaki Megaribe mescidinde neşr-i füyûzat eden meşâyih-i Kadiriye hülefasından olan Pir Esad civarında merkadi bulunan Abd-al Mümin'in torunudur.)

- Hal tercemesi uzun sürmektedir; Musikişinas Abd-al Mümin'in neslinin devamına en sağlam bir vesika olan bu eserden dolayı hocama minnetlerimi sunmağı bir borç bilirim.

Bu gün bu mescidin yokluğu bir gün meselesi olmuştur. Vaktiyle yüzlerce talebenin feyz aldığı ve musiki üstadlarının oturdukları bu Megaribe mescidinin tamiri hakkında Halkevi Sayın Başkanı Suad Yeşilyurd mahallî gazetede bir defa daha Tarih sevenler Kurumunun hayırsever bütçesine bir tahatturda bulunmuşlardı. Bu mescidde Öğretmen Tevfik Kutlunun merhum pederleri (Asliye Hukuk mahkemesi zabıt kâtibi Konya âlimlerinden) Abd al Allah Vahdi efendi ölünceye kadar imamlık yapmış hem de hüsn-ü muhafazasına önem vermiş olduğu malumumuzdur.

Bu zatın ölümünden (1939) sonra günden güne sahipsiz kalan bu rarihî veilmî devreler geçiren Megaribe mescidi gurubunu idrakte acele etmektedir.

İşte yediyüz senelik bir tarihe sahip ve beş yüz yıl önce ilim neşredilen Megaribe mescidini ve Konyada yetişen bir musiki üstadı Neyzen Abd-al Mümini anmak ve onun Konya tarihindeki önemli mevkiinin hatırı için bu küçük mescidi tamir ettirmek çaresine bakılsa çok yerinde bir iş olur.

Vaktile bir hayli evkafa sahip olan bu mescit bu gün bakımsızlığın kurbanı olmaktadır.

(1) (Hoca Hasan ibni al Hac İshak bin Bayezit-i Kunevî) yönünden 853 de kaleme aldırılan bir Vakfiyeye göre vaakıflar bu mescide bazı akar ile şehrin dışında ve içinde bir takım arazi vakfetmişti. Vakfiyede mescidin sonradan (Yediler mescidi namını) aldığına dair ibare de vardır. 853 tarihli diğer bir vakfiyeye göre Karamanoğlu İbrahim Beyin kendisine tevaccüh ve intisabı bulunuyordu. Yine İbrahim Bey diğer bir vakfiye ile Abd-al Mümin'e, erkek oğullarına ve Megaribe mescidine Konya civarında dört köyü terk etmiştir. Bu son vakfiyede Karamanoğulları sülâlesi sırasıyla zikrolunuyordu.

İşte bu tarihî eserin eski ve yeni hali..?

(1) Muhterem hocam Veli Uyar'ın notlarından.